

Lietuvos meno kūrėjų asociacija

Savaitgalis Kijeve, arba grėsmė pasaulio tvarkai

2014-06-03

ŽURNALAS: KULTŪROS BARAI

TEMA: Politika

AUTORIUS: Almantas Samalavičius

DATA: 2014-06

Gegužei persiritus į antrą pusę, orui įkaitus iki vasariškos temperatūros, savaitgalio kelionė į Kijevą kitomis aplinkybėmis galėtų atrodyti viliojanti, romantiška iškyla. Tačiau gegužės 15–19 dienomis ten surengtas tarptautinis susitikimas tikrai nebuvo pramoga – jautėme aplink tvyrantį nerimą, nė kiek neslūgstančią karo grėsmę. Tolesnė įvykių raida buvo (ir tebėra) visiškai nenuspėjama, nors atrodė, kad gyvenimas Ukrainos sostinėje teka įprastine vaga: gatvėse, bulvaruose, parkuose gausu žmonių, veikia parduotuvės, restoranai, kavinės... Vis dėlto įtampa, keliamą šalies Rytuose nevaržomai siautėjančių ginkluotų smogikų, grobiančių ir žudančių žmonių, nesisklaidė, karinis konfliktas vis gilėjo. Kita vertus, artėjo šalies prezidento rinkimai, vyko triukšminga agitacinė kampanija, iš įvairaus dydžio plakatų gatvėse žvelgė beveik dvi dešimtys kandidatų, stropiai nupudruotais ir retušuotais veidais, žadančių Ukrainos gyventojams šviesesnę ateitį...

Intelektualai, ekspertai, politikai iš Europos, Jungtinių Valstijų ir Kanados atvyko į Kijevą pareikšti solidarumo su ukrainiečiais, kad drauge aptartų Ukrainos įvykių reikšmę ne tik jos, bet ir agresorės Rusijos, ciniškai apsimetančios taikdare, ir visos Europos, net pasaulio ateičiai, diskutuoti apie politiką ir etiką, apie žmogaus teises, apie politinę priešpriešą, svarstydami, kaip ją įveikti. Stambaus kalibro tarptautinį susitikimą kone žaibiškai surengė du žmonės, neabejingi Ukrainos likimui, – Jeilio universiteto profesorius, istorikas Timothy's Snyderis (beje, 2009 m. dalyvavęs *eurozine* asociacijos kartu su *Kultūros barais* surengtame 22-ajame Europos kultūros žurnalų susitikime Vilniuje), puikiai pažįstamas šios šalies šviesuomenei, ir amerikiečių leidinio *New Republic* redaktorius Leonas Wieseltieras – daugelio knygų autorius, parašęs nemažai analitinių straipsnių apie įvykius, draskančius Ukrainą. Paakinti trumpo, tačiau nepriekaištingai aiškiai išdėstyto, skvarbaus ir dalykiško manifesto, į tarptautinį susitikimą, pavadintą „Ukraina: mąstome kartu“ susirinko kelios dešimtys globaliu mastu gerai žinomų, veiklių ir įtakingų asmenų. Tarp jų – amerikiečių žurnalistas, leidinių *New Republic* ir *Dissent* bendradarbis Paulas Bermanas, buvęs Prancūzijos užsienio reikalų ministras, tarptautinės organizacijos „Medikai be sienų“ įkūrėjas Bernard'as Kouchner, Ženevos Saugumo politikos tarybos

vadovas, buvęs šalies vyriausybės narys profesorius François Heisbourg'as, Barcelonos Tarptautinių santykių centro vyriausioji analitikė profesorė Carmena Claudin, JAV demokratijos fondo prezidentas, dirbęs ir Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komitete Carlos Gershmanas, įtakingas, nors kontroversiškai pagarsėjęs prancūzų filosofas ir viešasis intelektualas, beje, dažnas svečias Ukrainoje, kalbėjęs ir Maidano miniai, Bernard'as-Henri Levy, Harvardo ukrainistikos profesorius George'as G. Grabowiczus, kanadietis politikos ir filosofijos mokslų profesorius Markas Kingwellas, vokiečių istorikas Karlas Schlögelis, garsus rusų rašytojas Viktoras Jerofejevas, Švedijoje gyvenanti kroatų rašytoja Slavenka Drakulić, keletas iškilų lenkų politologų, sociologų ir redaktorių kartu su *Gazeta Wyborcza* leidėju Adamu Michniku ir daugelis kitų. Vienintelis pakviestas Lietuvos atstovas buvo šių eilučių autorius. Susitikimo dalyviams surengtame priėmime, kuris vyko puošnioje Diplomatinės akademijos auloje, dalyvavo Švedijos ekspremjeras Carlos Bildtas ir Ukrainos užsienio reikalų ministras Andrijus Deščycia. Pasakę oficialias kalbas, abu neformalioje aplinkoje ilgai bendravo su susitikimo dalyviais. Intensyvi, gerai apgalvota renginių programa pritraukė gausų būrį Ukrainos intelektualų, akademikų, žurnalistų, aktyvistų iš įvairių šalies vietų, net iš tų sričių, kurias kontroliuoja ginkluoti separatistai, remiami Putino Rusijos.

„Čia susitinka tie, kuriems rūpi laisvė ir šalis, kur už laisvę tenka mokėti didžiulę kainą. Šiomet per Ukrainą nuvilnijo protestų banga, kilo revoliucija ir kontrrevoliucija, pradėta iš užsienio. Milijonai žmonių susirinko reikalauti įstatymo tvarkos ir glaudesnių ryšių su Europa, bet Janukovyčiaus režimas į tai atsakė smurtu. Vladimiras Putinas pasiūlė Ukrainos vyriausybei nemažus pinigus mainais už gatvių išvalymą nuo protestuotojų ir prisijungimą prie Rusijos pagal jau parengtą Eurazijos projektą. Janukovyčius kriminalizavo pilietinę visuomenę, o tai dar labiau išplėtė pasipriešinimo mastą. Policijai ėmus masiškai žudyti protestuotojus, kilo revoliucija, politinė valdžia perėjo į parlamento rankas, pažadėta surengti laisvus rinkimus. Rusijos valdžia į tai sureagavo, įsiverždama į Krymą, siūsdama provokatorius į Rytų Ukrainą. Kyla grėsmė, kad valstybė bus suskaldyta, o pilietinė (beje, abiejų šalių) visuomenė užgniaužta. Šiandien Ukraina, kaip ir Čekoslovakija 1938 m., yra pliuralistinė visuomenė tarp autoritarinių režimų, nuostabi, tačiau prislėgta šalis, kurią menkai supranta jos kaimynai“, – tarp kitų dalykų pabrėžiama manifeste.

Konstatuoti lyg ir visuotinai žinomi dalykai, tačiau kartu klausiami, kaip čia atsitiko, kad pasaulio žiniasklaida įvykius Ukrainoje nušviečia taip prieštarai? Polišinelio paslaptis, kad daugelis plačiai skaitomų Vakarų dienraščių, ypač kairiosios pakraipos, ištisis mėnesius akcentavo ne pilietinės visuomenės kūrimąsi ir jos politinės valios išraišką Ukrainoje, ne kilusį mirtiną pavojų, kad šalis bus suskaldyta į kelias dalis, atplėšiant ekonominiu požiūriu strategiškai svarbias teritorijas, bet marginalinio pobūdžio dalykus: kraštutinės dešinės radikalizmą, antisemitinius šūkius, vieną kitą istorinį epizodą iš praėjusio amžiaus vidurio. Galima tvirtinti, kad nenoromis arba noromis (kitais tariant, iš naivumo ar kokių nors kitų paskatų) Vakarų žiniasklaida, besididžiuojanti savo demokratinėmis laisvėmis, šįkart pylė vandenį ant Putino propagandos malūno. Gerai sustyguotoms šovinistinėms Kremliaus atakoms puikiai tiko netgi dalykai, būdingesni pačiai Rusijai, – esą štai kur akivaizdžiausios ukrainiečių ydos. Skleidžiamas mitas, neva Ukrainoje klesti „nuožmus“ nacionalizmas, pasireiškiantis ir bjauriausiomis antisemitizmo formomis. Tiek Rusijos, tiek Vakarų televizijos stotys primygtinai demonstravo didžiulėje margoje Maidano minioje šmėkstelėjusius kelis radikalius lozungus, neva įrodančius, kad tokia yra viso Kijeve

kilusio pilietinio sąjūdžio esmė... Suprantama, iš žiniasklaidos taip tendencingai, be konteksto pateikiamų faktų daug kam galėjo susidaryti įspūdis, kad uniformuoti ir gerai ginkluoti žaliūnai, atseit vykdantys „savigynos“ misiją, siekdami užtikrinti kai kurių regionų „savarankiškumą“ ir „pilietinį“ apsisprendimą, yra gerokai mažesnis blogis už Europos pakraštyje neva atbundantį radikalų nacionalizmą ir antisemitizmą.

Gąsdinimo retorika ir Ukrainos žydai

Susitikimo rengėjai, puikiai suvokdami, kokį nelemtą darbą Putino naudai per pastaruosius mėnesius nuveikė Vakarų žiniasklaida, visam pasauliui trimituodama, esą pilietinės visuomenės Ukrainoje užuomazgos – tai dar viena atidaryta Pandoros skrynia, surengė spaudos konferenciją, skirtą tiek tarptautinės žiniasklaidos atstovus, tiek šio susitikimo dalyvius supažindinti, kokio požiūrio į vykstančius procesus, ryškėjančias perspektyvas laikosi visos stambiausios religinės šalies bendruomenės. Renginyje dalyvavo stačiatikių ir katalikų Bažnyčių, totorių ir žydų religinių bendruomenių hierarchai, įvairių pilietinių organizacijų vadovai. Buvo ypač įdomu sužinoti, kaip dabartinę situaciją vertina religinės ir pasaulietinės žydų organizacijos. Jei salėje buvo tokių, kurie, paveikti Rusijos propagandos ir isteriškų žiniasklaidos komentarų, tikėjosi išgirsti nusiskundimų dėl šalyje neva įsigalėjusių antisemitinių nuotaikų, gausėjančių išpuolių prieš žydus, tokiems teko nusivilti. Nė vienas kalbėtojas tuo nekaltino ukrainiečių – paaiškinta ir patikinta, kad Maidane antisemitinių išpuolių, priešingai negu teigė pasaulio spauda, buvo labai mažai, o ir tie grynai provokacinio pobūdžio, trumpalaikiai, neradę Maidane susirinkusių žmonių palaikymo ar pritarimo. Tiesa, provincijoje ekscesų būta kiek daugiau, tačiau sunku pasakyti, ar tai „autentiška“ tam tikrų visuomenės sluoksnių laikysenos išraiška, ar surežisuoti, iš Maskvos koordinuojami veiksmai. Žydų (šalyje jų yra daugiau kaip 370 000) atstovai nelinkę sureikšminti tokių emocijomis paremtų nesusipratimų. Kaip ir daugeliui Ukrainos žmonių, jiems kur kas didesnę nerimą kelia šalies kriminalizacija, kurią provokuoja kruvini ginkluotų separatistų veiksmai. Bendra problema – Rusijos agresija prieš Ukrainą, žydai drauge su dauguma šalies gyventojų yra savo valstybės pusėje. Tiesa, beveik du kartus padidėjo emigracija į Izraelį, tačiau tai vertinama kaip natūrali žmonių reakcija į plintančius ginkluotus susirėmimus ir karo grėsmę. Beje, į Vakarų žiniasklaidos sukeltą „gaisrą“ žibalo šliūkštelėjo ir dalis žydų, daugiausia tų, kurie emigravo į Izraelį dar sovietmečiu, kai antisemitizmas Sovietų Sąjungoje buvo plačiai suvešėjęs. Į kolektyvinę šių žmonių atmintį giliai įsirežusi sovietmečio patirtis, todėl šiandieninę padėtį jie vertina per savo prisiminimų prizmę. Nederėtų pamiršti dar vieno svarbaus dalyko – dauguma Ukrainos žydų, persikėlusius į Izraelį, buvo ir liko rusakalbiai, kitų kalbų neišmoko, todėl sudaro gana gausią jiems skirtų Rusijos televizijos kanalų auditoriją. Informaciją gauna perleistą per Maskvos filtrus, atmieštą Putino propaganda. Nenuostabu, kad rusakalbiai tiek Izraelio, tiek kai kurių kitų šalių žydai prabilo apie Ukrainoje galimus pogromus, kurių ypač baiminasi, o baimės akys, kaip žinome, didelės... Maskva savo tikslą, regis, pasiekė svetimomis rankomis – gudriai pasinaudodama demokratiškai pliuralistine Vakarų žiniasklaida.

Žydų religinėms ir visuomeninėms organizacijoms rūpi nauji iššūkiai, kylantys jų bendruomenei. Rytų Ukrainoje reiškiasi dvi tendencijos: pirmoji – tai noras bet kokia kaina grįžti į SSRS (dabar Eurazijos) glėbį, antroji – kurti šiuolaikišką europietišką Ukrainą. Šiuose regionuose gyvenančių žydų problema ta, kad jie nekalba nei jidiš, nei ukrainietiška, todėl beveik visiškai nedalyvauja bendrame šalies diskurse. Jais

manipuluoti Rusijos propagandai ypač lengva. Žmonės, vis dar įkalinti sovietinio mentaliteto, galima sakyti, „tapo savo pačių entuziazmo aukomis“. Tačiau tas „entuziazmas“ kaip smauglys beždžionę užhipnotizavo ir globalią žiniasklaidą, kuri lyg ir turėtų būti išsiugdžiusi imunitetą Kremliaus minkštajai galiai...

„Eto serjoznyje rebiata“

Per susitikimo viešas diskusijas ir jo užkulisiuose buvo aptariami keli tarpusavyje glaudžiai susiję dalykai – Putino strategija, taktika, jo demagogija ir prieštaranga, labai dviprasmiška Vakarų, ypač Europos Sąjungos, laikysena. Timothy'o Snyderio teigimu, Europai trūksta rimtos demokratinių procesų, vykstančių Ukrainoje, analizės, todėl politinė reakcija nepakankamai adekvati. Paradoksalu, bet ukrainiečių žurnalistai daug įdomiau ir skvarbiau analizuoja tai, kas vyksta Europoje, negu jų kolegos iš Senojo žemyno šalių rašo apie Ukrainą. Snyderio išvalgas kiek kitu rakursu pratęsė analitikė iš Barselonos Carmena Claudin: naujosios Ukrainos projektas, kurio užuomazgomis laikytini Maidano įvykiai, dar tik prasideda. Europos Sąjungai kol kas Ukrainos, regis, nelabai reikia. Nereikia jos ir ES elitui, vangiai stebinčiam, dar vangiau reaguojančiam į Putino režimo agresiją prieš kaimyninę šalį. Nemažai daliai europiečių susuko galvas Kremliaus skleidžiama dezinformacija, esą Ukrainos valdžia neteisėta, be to, nusistačiusi antisemitiškai. Ši retorika ypač efektyvi pačioje Rusijoje – nemaža visuomenės dalis sveikina kiekvieną naują agresijos žingsnį, jau nekalbant apie tai, kad Krymo aneksiją Maskva aplaistė džiaugsmo ašaromis, o Putino reitingas auga kaip ant mielių. Claudin nuomone, taip yra todėl, kad rusai ilgisi „šlovingos“ imperinės praeities, prieš kurią skurdi dabarties kasdienybė visiškai nublanksta. Šalies galių šiandien jiems reprezentuoja atplėštas Krymas ir Putino remiami smogikai, toliau ketvirčiuojantys Ukrainą.

Leonas Wieseltieris Rusijos elgesį pavadino „išpuoliu prieš pasaulio tvarką, susiklosčiusią po Antrojo pasaulinio karo“. Pasak jo, tai reiškia ir „geopolitikos sugrįžimą“, – tą suvokti pasaulis turėjo jau gerokai anksčiau, matydamas, kaip Maskva bando paklupdyti Gruziją, kas dedasi Osetijoje. Glumina faktas, kad niekas nė girdėti nenorėjo, koks pragaištingas yra šis geopolitikos poslinkis. Privalome kuo greičiau ir griežčiau į tai reaguoti, antraip įvykiai darysis vis sunkiau prognozuojami, o jų padariniai bus vis tragiškesni.

Ir atvykėliai, ir Ukrainos analitikai svarstė, kuo pavojinga federalizmo idėja, pastaruosiu metu brukama itin įkyriai. Pasak Bernard'o Kouchner, šiai valstybei federalizmas visiškai netinka, toks modelis, užuot suvaldęs dabartinę krizę, tik dar labiau ją pagilins, separatistiniai kėsmai plėsis, kol šalis bus suskaldyta. Buvusiam Prancūzijos užsienio reikalų ministrui pritarė daugelis forumo dalyvių. Tačiau jam suabejojus sankcijų Rusijai nauda, esą jos pasiekusios tikslą tik vienu vieną kartą – kai buvo taikomos Pietų Afrikos apartheidui, kritikos pažėrė jo tautietis ir bičiulis Bernard'as-Henri Levy, kurio nuomone, sankcijos efektyvios tais atvejais, kai yra taikomos *rimtai ir nuosekliai* – tada jos reiškia ne abstraktaus, o konkretaus solidarumo gestą. Beje, Kouchner pabrėžė, kad Prancūzijoje (o veikiausiai ir kitose šalyse) agresyvią Putino politiką remia dvi viena kitai lyg ir labiausiai oponuojančios jėgos – kraštutinės kairiosios ir kraštutinės dešinėsios partijos. Tai kelia didžiulį nerimą dėl viso Europos politinio spektro laikysenos per bene sunkiausią po Šaltojo karo politinę krizę.

Timothy's Snyderis atkreipė dėmesį, kad dvikalbystės požiūriu Kijevas - pats europietiščiausias miestas. Tad federalizmo, kuris neva skirtas užtikrinti rusakalbių šalies gyventojų teisėms, poreikis yra dirbtinis, išlaužtas iš piršto, nes Ukrainoje visi, kas tik nori, ramiausiai kalba rusiškai ir atimti šitos teisės niekas nesigviešia. Istorikas pridūrė: kai tik JAV valstybės sekretorius arba Rusijos užsienio reikalų ministras ima kalbėti apie federalizmą kitose šalyse, tai niekam nieko gero nežada... Įsitraukęs į diskusiją Bernard'as-Henri Levy pritarė ukrainiečių analitikams, kad decentralizacija, kurią dabartinė Ukrainos valdžia siūlo separatizmu apkrėstiems regionams, vertinant iš valstybės ir jos gyventojų pozicijos, yra nepalyginamai pranašesnė už labai pavojingą federalizmo modelį, kuris akivaizdžiai tarnautų galingesnės kaimyninės šalies interesams. Sakė, kad prieš kurį laiką skaitydamas paskaitą Kijevo Mohylos universitete, Putiną pavadino šachmatininku, tačiau šiandien, turėdamas galvoje pastarųjų mėnesių įvykius, Rusijos prezidentą linkęs vadinti „gangsteriu“, kurį galėtų sustabdyti tik labai rimtos Vakarų sankcijos. Beje, kartu su vienu iš kandidatų į prezidentus važinėdamas po rytinius šalies regionus (lankėsi Dniepropetrovske ir kitur) filosofas išgirdo nemažos dalies žmonių nuomonę: Ukrainos skaldymas kelia pavojų ne tik jų valstybei, bet visai Europai... Ar europiečiai pajėgūs tai suvokti?

Carlo Gershmano teigimu, esame liudytojai, kad posovietinė era baigiasi, jau visiškai nutrintos ribos tarp to, kas galima, o ko negalima. Jo nuomone, šiandien niekas negalėtų tvirtai pasakyti, kaip toli eis Putinas, nes Rusija gviešiasi *visos* Ukrainos, ne vien rytinės jos dalies, kaip galėtų atrodyti iš pirmo žvilgsnio. Dabartiniam Kremliui reikia silpnos, dezintegruotos Ukrainos. Turime reikalą anaipol ne su trumpalaikė akcija - tai ilgalaikio proceso pradžia. Skaldymas gali tęstis ir dvidešimt metų. Putino aplinkos žmonės, taikliu prelegento įvardijimu, - *eto serjoznyje rebiata*, jie turi savo naratyvą, kuris, beje, daro didžiulį išpūdį europiečiams, ypač vokiečiams. Kad galėtume duoti adekvatų atkirtį imperinėms Kremliui ambicijoms, turime mąstyti politiškai. Europai labai trūksta tokio kalibro politiko, koks buvo Winstonas Churchillis. Didžiulė atsakomybė tenka ir patiems ukrainiečiams - jie privalo parodyti, kad turi teisę ginti savo šalį ir ja naudojasi. Tik taip galės užsitikrinti rimtesnę Vakarų paramą. „Jei Rusija nebus sustabdyta, tai sugriaus visą globalią pasaulio tvarką“, - tvirtino Gershmanas.

Nepaisant Putino bravūros, akivaizdu, kad Rusija labai pažeidžiama tiek demografiškai, tiek ekonomiškai. Levados tyrimų centro duomenimis, daugiau kaip 20 proc. suaugusių rusų artimiausiu metu norėtų emigruoti, o tai labai rimtas krizės šalyje simptomas. Tačiau iš krizių bandoma išeiti įvairiais keliais - nepamirškime, kokia tragedija visam pasauliui virto hitlerinis „susidorojimo su krize“ modelis. Šiuo atžvilgiu princas Charlesas ir Hillary Clinton pranašiška teisūs, išvelgdami panašumų tarp Putino ir Hitlerio...

Susitikime aptartas ir Jungtinių Valstijų vaidmuo, Vašingtono reakcija į geopolitinius poslinkius šiame Rytų Europos regione, vykdomus iš karinės jėgos pozicijų. Nors pastaraisiais dešimtmečiais JAV veiksmai įvairiose pasaulio vietose sulaukė pelnytų kritikų, vienas iš diskusijose pasisakiusių šios šalies akademikų siūlė išivaizduoti dabartinį pasaulį su visomis jo problemomis ir be Amerikos... Nenuostabu, kad pirmieji plovimais prapliupo ukrainiečiai.

Vietoj epilogo

Atsiradus laisvesnei minutei, nuskubėjau pasižvalgyti po Maidaną, kur dar visai neseniai aidėjo šūviai, griaudėjo sprogimai. Iki šiol ten gausu žmonių, dėl šių įvykių palikusių šeimas, praradusių darbą, nebeturinčių kur eiti... Pastatytas didelis TV ekranas, kuriame rodomi pokalbiai su revoliucinių įvykių dalyviais, liudytojais, aukų šeimomis. Stenduose – žuvusiųjų nuotraukos su prierašais, kas iš kur kilęs, kurią dieną žuves... Maidano barikados su apdegusiais automobiliais, palapinės su rūkstančiomis krosnelėmis, gultais, pasipriešinimo įrankiais ir skurdžia manta, kaip tvirtino ukrainiečių analitikai ir aktyvistai, netrukus bus demontuotos ir aikštė pamažu atgaus ankstesnę pavidalą. Suprantama, rekonstruoti Maidano prieigose sprogimų ir gaisrų nuniokotus statinius užims nemažai laiko. Dar daugiau jo – keliolikos metų ar net kelių dešimtmečių prireiks, kol Ukrainoje atsiras šiuolaikiška demokratinė visuomenė, pajėgi įveikti sovietų mentalinį paveldą, kuris šioje šalyje vis dar laikosi tarsi gilus išalas. Ir „maidaniečiai“, ir iš Ukrainos pakraščiu, karštųjų taškų atvykę asmenys, puoselėjantys naujos visuomenės viziją, sakė, kad pirmiausia reikės „lopyti“ išgrobstyta valstybės išda, suvaldyti išsikerojusią korupciją, tvarkyti visiškai apleistą socialinę sritį. Ukraina įklimpusi į praeitį gerokai giliau negu kitos „broliškos respublikos“, kurios į sovietinį narvą pateko vėliau, o iš jo ištrūko anksčiau. Turint galvoje, kad ši visuomenės raidos etapą komplikuoja nuožmi, taktiškai ir strategiškai gerai parengta Rusijos agresija, pažangiųjų Ukrainos sluoksnių padėtis iš tikrųjų nepavydėtina. Naujos visuomenės kūrimas, prasidėjęs Maidane, turės įveikti ilgą ir sunkų kelią. Daug kas priklausys nuo to, ar Vakarai pagaliau suvoks, kad per kontinentą šliaužia naujos atmainos „koloradinio“ fašizmo šmėkla. Ar intelektualų nuojautos ir išvalgos gebės prasiskverbti pro globalios žiniasklaidos abejingumą, kuris maskuojamas tariamu objektyvumu, bet iš tikrųjų laisvės vardu suteikia tribūną šovininistinei propagandai ir dezinformacijai?

Susitikimo dalyviai žadėjo bendraminčiams Ukrainoje panaudosią visas savo galias ir galimybes, kad žiniasklaida ir politikai gautų *tikrą* informaciją apie *tikras* grėsmes ir pavojus. Būtina duoti atkirtį Kremliaus sukurptiems ir toliau kurpiamiems mitams, užtvindžiusiems globalią informacinę erdvę. Ar mąstant kartu pavyks imtis ir bendrų veiksmų, kad solidarumo gestai taptų konkretesni, parodys rytojus, jeigu jis, žinoma, išauš... Gali būti, kad Europos ateitis šiomis dienomis sprendžiama ne Briuselyje, bet Kijeve...